

SZÖRÉNYI LÁSZLÓ

GYÁSZÉNEK ÉS ÚJJÁÉPÍTÉSI TERVEZET

KIVONAT: Mindszenti Antal jezsuita professzor a nagyszombati egyetemen 1725-ben kiadott egy olyan könyvet, amelyben az egész addigi magyar történelmet átértelmezve történetfilozófiailag bemutatta, hogy hogyan kell másodszor is felépíteni az országot, a törökök kiűzése után. Ebben a vezető szerepet nem a Habsburg-dinasztiának tulajdonította, hanem azoknak a magyar szenteknek és hősöknek – legyenek azok akár hajdani királyok, főpapok, főurak, katonák vagy egyszerű származású hősök és vértanúk –, akik hűek maradtak Istenhez és így a szörnyű idegen pusztítás után az ő példájukat követve újra felépíthetővé válik Magyarország, ha a Habsburg-dinasztia követi a régi alapító, Szent István példáját. Mindszenti attól sem riad vissza, hogy kimondva-kimondatlanul – főleg a Báthori-család példáinak bevonásával – a Rákóczi-szabadságharc leverése után is mintegy rehabilitálja és hallgatólag a példaképek közé iktassa II. Rákóczi Ferencet is.

KULCSSZAVAK: Szent István-kultusz a 18. században, Attila-kultusz a 18. században, a száműzött Rákóczi iránti rejtett rokonszenv a jezsuitáknál, a 18. századi jezsuita történetírás Magyarországon

Mindszenti Antal (1687–1736) nagyszombati jezsuita professzor kiemelkedő szerepet játszott a magyarországi latin nyelvű történetírás megteremtésében, illetve történetfilozófiai megalapozásában. Kezdeményező munkásságáról már többször írtam.¹ Mostani előadásomban – betartva a szigorúan megszabott időbeli tartamot – két dolgot próbálok bemutatni. Az egyik a szerző által a műve második kötete számára kialakított műfajra vonatkozik; a másodikban pedig megkísérlem, hogy szemléltessem: hogyan próbálta meg Mindszenti – a szatmári béke után – összeegyeztetni a királyhűséget és a nemzeti múlthoz való elkötelezettséget.

A hús fejezetből álló könyv² első fejezete különös címet kapott: *Ingressus in alteram Christiani Propugnaculi Ichnographiam*; magyarul: *Bémenetel a Keresztény Védőbástya második építési tervrajzába*. Az első védőbástyát – erről szól az első kötet – Szent István építette; ez omlott össze Mohácsnál és a majd kétszáz éves török uralom alatt; romjait Lipót foglalta vissza; újjá kell építeni! Ami a műfajt illeti, eddig az *Aeneis*re utaló gyászéneket hallgathattuk: „Fuere Troes, Ilium, et Hungari fuere”. Azaz: „Voltak trójaiak és Ilion, magyarok is voltak”. Hogyan sírjunk, hogyan sirassunk viszont ezután? A válasz: úgy, ahogy Lipsius Németalföldet, a „bajor Horatius”, a jezsuita neolatin költő, Jacobus Balde siratta a régi Németország ellant dicsőségét, úgy, ahogy Jeremiás próféta Sion!³ Lássunk tehát egy siratóéneket a százezerszámra rabszolgaságba hurcolt magyarokról! (VI. fejezet, VII. alfejezet.)

„Behatoltak hát e férfiak – akik megvetették a barbár dühöngést – Tatárország mélyébe, kutatván azt, hogy találhatnának-e ott hadifoglyokat, akiket a keresztények közül ragadtak el, amígcsak egy úttalan hegyi pusztaságon megpillantottak egy juhnyáját, és körbenéztek, keresvén a pásztort, mikor a berekből nagy pihegések közepette előjött egy férfiú, kecskeszarvakkal a homlokán, aki szégyenében először el

1 Korábbi idevágó tanulmányaim: Szörényi 2019a, Szörényi 2019b, Szörényi 2020a, Szörényi 2020b, Szörényi 2020c.

2 Mindszenti 1725.

3 Ld. Mindszenti 1725, 4.

akart futni, ám a nagy kérésekre megállt, és akkor látták, hogy arca az európaiakétól semmiben sem különbözik, csak nagyon sovány, hosszú a szakálla és igen sápadt az orcája. Megszólították tehát az odavaló nemzet nyelvén, a szörny [a „monstrum” szó korabeli fordítása „csuda” lenne – Sz. L.] azonban választékos latin nyelven felelt; az európaiak csodálkoztak, hogy vajon mely nemzetből való, hol van hazája, és milyen viszontagságok révén jött erre az oly idegen tájra? Akkor hát nagy sóhajtozás közepette, elfojtva zokogását, feltárta nyomorú sorsát. »Ha ismerni akartok engem, híres magyar nemesi családból származom, állapotomra nézve egyházi férfiú vagyok, méltóságomra nézve püspök. Török rabságba hurcoltak, azután eladtak ide és most egy tatár uraság juhait legeltetem.« És hogy ne higgyék, hogy tréfálkozik, sokat beszélt a hitről és a hazai szokásokról, elegánsan és pontosan. Mikor megkérdezték, hogy honnan van homlokán a szarv? – azt válaszolta: »Mikor engem arra akartak kényszeríteni, hogy hagyjam el hitemet és térjek át a tatárok babonájára és hiába sürgettek, semmi erővel sem tudtak rávenni arra, hogy gyalázatot hozzak hitemre és püspöksüveges rangomra, ott és azonnal a bőrömet, egy kecskének pedig a szarvát levágták gyökerestül, ráillesztették még vérző és meleg homlokomra és sokáig fejemre kötve hagyták, amíg össze nem nőtt fejemmel. Miután pedig sebem begyógyult, ide helyeztek e nyáj pásztorául, és immár sok éve hordozom ezt a keserves sorsot.« Nagyon fájlalták ezt a nagy szerencsétlenséget, és ők feltárták neki zarándoklatuk célját, és megkérdezték, hogy vissza akar-e térni velük hazájába? Ő azonban megismételt kérdésükre csak fősóhajtott: »Tán ilyen ábrázattal fogok megjelenni honfitársiam előtt? Vagy újabb szörnyű büntetésképpen vegyem-e le magamról e kecske-függeléket? Nem – úgymond – itt imádom az isteni gondviselést és ebben a kietlen remeteségben utánzom meztelenül és kecskebőrben a [hajdani] nagy remetéket.« Miután pedig így beszélt, elment nyája után és a sűrű bozótban többé már nem is látták. Hogy ki is volt ez a magyarországi püspök, eddig még nem derült ki, hacsak nem a mohácsi csata után rabolták el. – Ebből eléggé kiderül, hogy milyen keserves a rabszolgá-

ság, és hogy hány ezreket hurcoltak el. Hogy az állandó öldöklésben végül is hányan veszték oda, csak Az tudná megmondani, Aki életet tud adni az embereknek.”⁴

Ezt a történetet Mindszenti Antal Charles Reinaud francia trinitárius szerzetes és történétíró *Corona aurea, sive historia ordinis SS. Trinitatis de Redemptione Captivorum* (azaz: Aranykorona, avagy a Szentháromságról elnevezett rabkiváltó szerzetesrend története) c. könyvéből vette. Megjegyzendő, hogy a francia szerző által elbeszélte történetet tőle később Pray György is átvette és beillesztette *Specimen Hierarchiae Hungariae Pars I. c. művébe* (Pozsony–Kassa, 1776). Itt találta meg később Jókai Mór, aki 1852-ben írott, *A kétszarvú ember c. kisregényének alapmotívumává tette.*⁵

4 „Penetraverant viri barbarici furoris contemptores in profundiora Tartariæ, conquientes si quos ibi e Christianis captivos deprehenderent, dumque inter montium in via gregem ovium intuerentur, circumspiciunt custodem, e saltu obvium habent multo suspirio diffluentem hominem cum cornibus caprinis in fronte, ac primum pudore fugitantem, multa precum interpellatione denique sistunt, dumque nihil ab Europæa facie, diversum nisi maciem, promissam barbam & lurida ora ferentem aspiciunt, alloquantur sermone gentis, at monstrum illud Latio tersoque respondet idiomate; mirati Europæi quod genus, unde patria, quibus casibus devenisset in oras adeo peregrinas? Tum geminatis iterum suspirijs, pressoque singultu miserabilem aperit sortem. Me si nosse vultis, genere sum nobili, & apud Hungaros splendido, conditione Clericus, dignitate Episcopus; tum in captivitatem Turcicam abreptus, deinde venundatus hic heri Tartari oves pasco. Et ne illudere videretur, plurima de fidei & moribus patrijs eleganter & accurate disputavit. Tum rogatus, unde fronti cornua? cum, reponit, me ad fidem deserendam & amplectendam superstitionem Tartarorum urgerent, nullisque viribus adducerer, in contumeliam fidei & infulati ordinis in vestigio mihi cutem, & capræ cornua cum radice radunt, tum vertici meo adhuc calenti applicant, diuque capiti illigata permittunt, dum capiti concreverent, sanato vulnere gregi admovent pastorem, atque hanc acerbam fortunam multis jam annis traho. Tanti mali dolore moti & suos ipsi peregrinandi fines aperiunt, rogantque, ut secum in patriam redire velit; sed ad repetitas preces ingemiscens, an ista apud populares fronte comparebo? an novo supplicio horrendam capræ appendicem deponam? Non, inquit, adoro hic Divinam providentiam & in vasta hac eremo magnos eremi incolas imitabor nudus & in pellibus caprinis. Atque ijs dictis post gregem abijt, & desijt præ densis nemoribus videri. Quis vero ille fuerit Episcopus Hungariæ, constare hactenus non potuit, nisi fortasse ex Mohacsiana pugna abreptus. Ex his dura servitus, & in illam tot abacta millia satis patent. Quot denique millia cædibus assiduus periere, unus dicere, qui vitam hominibus dare potest.” Mindszenti 1725, 57–58.

5 Vö. Jókai 1973. – Ld. különösen a *Keletkezése, forrásai* című fejezetet és abban a Reinaud-szöveg magyar fordítását: 175–176.

Mindszenti – noha már a könyv címében kiemeli a Habsburg dinasztia érdekeit és sok helyen magasztalja főleg Lipótot, kevésbé Józsefet, ismét erőteljesebben az akkor éppen uralkodó Károlyt, de egyáltalán nem hallgat jó pár dolgról, amelyek – hogy úgy mondjam – a Domus Austriae becsületébe vágnak. Azt már régebben megírtam, hogy az első kötetben teljes változatban idézi Mátyás királynak azt a levelét, amelyet a Horthy-korszakig egy történész sem mert, mert Mátyásunk ugyancsak erőlyesen oktatja ki benne Frigyes császárt. Ebből a kötetből pedig megtudhatjuk, hogy I. Ferdinánd mentegetőző levelével sem tudta magát tisztázni a Fráter György meggyilkolása miatt rávetülő gyanú alól; megtudhatjuk azt is, hogy Miksa egyesek szerint halála előtt áttért lutheránusnak, valamint azt is, hogy a Győr alá összetoborzott hatalmas sereget hagyta vidáman semmit tenni, amíg Zrínyi Miklós éppen mártírhalált szenvedett, de egyébként is félt saját katonáitól, és talán jobb is, hogy azok nem szálltak szembe a törökkel, mert csak az elesettek számát emelték volna tízezrekkel. Teljes bűnlistát kapunk a várháborúk és a tizenöt éves háború német és olasz tábornokainak rémtetteiről stb. stb. (Még azt is megengedi magának, hogy emlékeztessen arra: Mátyás halála után I. Miksa hogyan pusztította el Székesfehérvárt.) Bocskait, Bethlent és a két Rákóczi Györgyöt eleget kárpálja, de addig, míg e fejedelmek híveit mindig lázadónak, nyughatatlan zavargónak nevezi, addig II. Rákóczi Ferencet sohasem bántja és híveit, vagyis a kurucokat is mindig csak „confoederati” néven említi. Azt hiszem, nyugodtan elfogadhatjuk Borián Elréd Kazy Ferencsel kapcsolatos kutatásai alapján, hogy Mindszenti is azok közé a jezsuiták közé tartozott, akik rokonszenveztek Rákóczival és ezért később a rend egyes vezetői szembe is fordultak velük.⁶ Lássuk tehát azt a szinte „szentéletrajzot”, amelyet Mindszenti a Báthori családnak szentelt! (XII. fejezet, IV. rész)

„A Báthori családfa két ágú: az egyik az ecsedi, a másik somlyai, mindkettő a legdicsőbb. Megoszolván ugyan, de mindkettő visszaviszi eredetét Opos szittya királyra, amely nemből a legkiválóbb volt Attila, azután kisebb méltóságokra öröklődött, de lelki és testi erénye és erőssége épen

6 Ld. Borián 2006.

megvolt, ahogyan azt egy szittya királytól megkövetelhetnék, s mindig a legmagasabb csúcson voltak, akár férfiakkal, akár vadállatokkal kellett küzdeniük. Közöttük Márton fiáról (filio!) két dolgot hagyományoztak, az egyik Herkuleshez vagy Dávid királyhoz méltó, a másik kiérdemelte a magyar Mária Angyal nevét.”⁷

A szerző utána röviden felsorolja Bátor Opos hőstetteit: a cseh óriás legyőzését, a Géza és Salamon alatt nyert hősi babérokat, az ecsedi lóp szörnyű sárkányának megölését. Forrása – ha itt nem is jelzi – Bonfini (2.3. 165, 255, 300, 335 és 2.4. 45, 50.) Azt is megjegyzi, hogy a hősről a jezsuiták Kolozsvárott a minap iskolai színjátékot adtak elő.⁸

Ez az idézet – illetve a rákövetkező Báthori-nemzetségi elogium – azért fontos, mert bizonyítja, hogy Mindszenti műve második kötetében sem mondott le az Isten által még pogányságuk idején kiválasztott magyaroknak az Attila-történetben általa megjelenített tételéről, mint történetfilozófiája kiindulópontjáról! Férfiágon egyrészt a nádor Báthori Istvánban éri el a dinasztikus „saga” a csúcst, hiszen ő volt az, aki otthagya Zápolyát mint a törökök szövetségesét, átállásával mintegy hitelesítette az Ausztriai Ház helyét a magyar trónon, másrészt abban a Báthori Istvánban, aki később a lengyelek dicső királyává lett, ráadásul egy Habsburg mellőzésével. (Egyébként könyve egy másik helyén hirdeti a hun-szarmata rokonságot is, beleértve a nyelvrokonságot is, mindezt pedig az Esterházyakkal atyafiságos Nyári családdal kapcsolatban teszi.)⁹

Nőágon azonban folytatja a genealógiai, sőt hagiográfiai dicsőítést, mégpedig Báthori Zsófiáról szólván. Idézzük (XII. fejezet, X. rész.):

7 „Bathorea in geminas divisa frondes Ecsediensem unam, alteram habuit Somlojanam, utramque clarissimam. Suam divisæ licet, ambæ tamen referunt ad Opodum Scytharum Regem, cujus genus prævalente Attila quanquam in minora descendit subsellia, virtus tamen animique atque corporis robur, quod in suo Scythæ illi Rege requirebant, in summo semper fuit fastigio, nam sive cum viris, seu cum belluis dimicandum fuit, Oposij vincebant. Hos inter de Martini filio gemina referuntur, alterum Davidicum aut Herculeum, alterum quod Hungaro Mariangelo nomen illi fecerit.” Mindszenti 1725, 119.

8 Vö. Staud 1984. 1:258.

9 Ld. Mindszenti 1725, 176.

„Ezen férfiak után [az utolsó Báthori, akinek haláláról az előző paragrafus végén számolt be, Gábor fejedelem volt – Sz. L.] többről nincs említés a magyar történelem feljegyzéseiben; van azonban a Báthori családnak egy nőtagja, akiről szólni fognak az evilági évkönyvek és akit emleget majd a boldog örökkévalóság. Zsófia ő, akiről még nem tudom, hogy a család mely ágából származott; ám abban mindenki megegyezik, hogy eretnkségben nevelkedett, ám [II.] Rákóczi György hitvese volt, azé, aki halála előtt maga is megtért a római egyházba; ő pedig, fiával, Ferencsel együtt követte őt a katolikus szentségekhez. Hogy alakult sorsa szerencsésen, mert hűen kitartott a császár mellett a fegyvercsörgés közepett is, hogy milyen kegyelettel viseltetett az Isten, milyen bőkezűséggel az Egyház felé, milyen nagy jótéteményekkel halmozta el a pataki és a kassai jezsuitákat, arról bővebben szól majd az ő történetírásuk; összefoglalólag: olyan hősnő volt, akiről kitűnt, hogy fia nevelésében Szent Pulcheriát követi, a kegyesség kiterjesztésében Szent Ilonát, sőt az is látszott, hogy a Báthoriak által ütött nagy sebeket be akarja gyógyítani. És kétségtelenül kiérdemelte ősei ilyen gyönyörű megkoronázó csúcsot, mivel közülük háromról is az a hír járta mindenfelé, hogy testük elnyerte a romolhatatlanság dicsőségét, ahogyan a váradi Báthori-templomban voltak megtalálhatók. Hogyha ez igaz, akkor közülük az elsőről azt gondolom, hogy ő az az István lehet, aki Kinizsivel harmincezer törököt vágott le és akit győzelmének társa, azaz Pál maga a szűzies tiszta élet példájának nevezett; így tehát Magyarországnak is megvoltak a maga Balduinjai. A melléte lévőben méltán gyaníthatjuk Báthori András bíborost, aki a saját ártatlan vére kiontása miatt kimagasló, aki megfordult a nagy szent, Borromei Károly udvarában is, ám mégis a moldvai [fejedelem] nagyra-vágyása csapdába ejtette, amelyből birkapásztorok ravasz kapzsóságához menekült, ahol is szegényt nyomorúságosan váratlan halállal elemésztették. Kicsoda mellettük a harmadik? – nem tudjuk nevét, azt majd az élők könyvéből kell előbányászni.”¹⁰

10 „Post hos nulla in fastis Hungaricis Bathoreorum memoria; unam Bathoream & annales temporum & beata memorabit æternitas. Sophia hæc, quo tandem nata stemmate, mihi

Az elogiumban emlegetett Szent Pulcheria (399–453) a Keletrómai Birodalom császárnője volt. 414-től 416-ig II. Theodosius helyett régens, 450-től császárnő. Ünnepe február 8-ra esik. Corneille 1672-ben ötfelvonásos tragédiát írt róla. Szent Ilona természetesen Helena, Nagy Konstantin édesanyja, a Szent Kereszt megtalálója. Balduin pedig nem egyéb, mint Bouillon Gottfried testvérbátyja. Részt vett az első keresztes hadjáratban, és ő lett Jeruzsálem első királya.

Megjegyzendőnek tartom még, hogy a Báthori István nádornak adományozott jelképes dízmelléknév, Mariangelus (azaz: Mária-Angyal) föltehetőleg az Olaszországban abban a korban is létezett „Mariangelo” keresztnév hatására alakított ki a szójátékra szívesen hajló Mindszenti műhelyében, jelentése pedig: Szent István Máriának ajánlotta föl Magyarország koronáját; Mohács után pedig a Szent Szűz mint örökös királynő elvette a koronát a méltatlanná vált Szapolyai Jánostól és követével, azaz angyalával – aki Báthori, a nádor volt – elküldte Ferdinándnak.

Sajnos nem sok időnk maradt, úgyhogy csak bízhatni tudom a kedves hallgatókat, kollégákat és a remélhető olvasókat, hogy forgassák szorgosan a könyvet, ha kíváncsiak Szondira (178.), Dobó Istvánra (112.), a győri vaskakasra (104.), Gritti halálára (151.), Kőszeg ostromára, ahol egy lovas szent rontott ki

---

necdum liquet; constat omnibus in hæresi educatam, Calviniano quondam Georgio Rakoczio, sed hoc ipso in articulo æternitatis ad Romana Sacra jurato nuptam; ac denique Catholicis Sacris una cum filio Francisco accessisse; qua demum fortuna felix, quanta in Cæsarem fidei constantia etiam inter arma probata, qua in DEUM pietate, qua in Ecclesiam Catholicam munificentia fuerit, qua in Patakinenses & Cassovienses Jesuitas beneficentia, uberius horum dabit historia; compendio heroina fuit, quæ in moderando filio Pulcheriam, in promovendo pietatis cultu Helenam, visa sit imitari, imo quæ magnis Bathoreorum nominibus inflicta vulnera sanare posse videretur. Et sine dubio merebatur eorum majoribus tam pulchram coronidem; cum illorum e numero tres incorrupti corporis gloriam retinuisse fama communi ferantur, in Varadinensi an Bathorea Basilica reperti, quod si verum est, primum credo Stephanum illum fuisse, qui cum Kinisio 30000. Turcarum cecidit, ac ab eodem Paulo victoriæ comite exemplar castimonie est compellatus, ut suos etiam Hungaria habuerit Balduinos. Huic merito conjungendus Andreas Bathoreus Cardinalitia purpura, sed suo magis innocentis cruore insignis, in aula sanctissimi Caroli Borromæi versatus, tandem ambitione Moldavi circumventus, e qua in vafram opilionum avaritiam elapsus, improvisæ neci miserrime fuit objectus. Quis cum his ternarium absolverit vel nomine incertus est, nec fere amplius, nisi libro viventium eruendus.” Mindszenti 1725, 124–125.

a várból, hogy elkergesse a törököket¹¹ (107–108). Folytathatnám még sokáig... Még csak két dolgot szeretnék érinteni. Először: Mindszenti hosszan cáfolja a *Romulidae Cannas* kezdetű, sokáig Magyarországon Janus Pannoniusnak tulajdonított epigramma történeti igazságát (41.).¹² Másodszor: a szerző cáfolja David Pareus (1548–1622) német történész azon hazugságát, amelyben letagadja azt, hogy Szapolyait előbb koronázták meg királynak, mint Ferdinándot... De ha mindegyik nem lenne idejük, legalább azt olvassák el, miket idéz Pázmány Erasmustól a lutheránusok ellen...¹³

S ha már Mindszenti megjelölte egy kedves, mintát adó költőjét, Jacobus Baldét, akkor idézzünk mi is az ő Rómában írott verseiből egyet, amelyben a rommá omlott Örök Várost új életre támasztó új-ősi műemlékek pápai restaurálásáról ír, ahol a régi pusztítás nyomát a mártírok vére, azaz a megváltó Bárány áldozatának imitációja tüntette el; hiszen Mindszenti ezt ajánlja a maga tervrajzában.

ROMA ANTIQUA vale, lacte nutrito lupino.

*Salve sparsa AGNI sanguine ROMA NOVA.*¹⁴

11 Paulus Jovius is megírta; vö. Bariska 2010. – Eszerint a lovas Szent Márton volt. (Nagyon köszönöm Melhardt Gergő baráti segítségét.)

12 Vö. Szentmártoni Szabó 2012.

13 Vö. a *Kalauz* harmadik kiadásának (1637) hasonmását, 243.

14 Schaefer 1987. – A vers magyar prózában: „ŐSI RÓMA, ég veled, Te, akit farkastej táplált. / Légy üdvözölve a BÁRÁNY kiontott véréből, ÚJ RÓMA!”

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Bariska 2010.** Bariska István: Steinamangertől a „kőszegi” Szent Mártonig. Adalékok Szombathely német nevéhez és Szent Márton szerepéhez Kőszeg 1532. évi ostromában. In: Mayer László–Tilcsik György (szerk.): *Előadások Vas megye történetéről, V. Szombathely*, 2010. 323–332.
- Borián 2006.** Borián Elréd: A történetíró Kazy testvérek háttérbe szorításának politikai okai. In: Szilágyi Csaba (szerk.): *A magyar jezsuiták küldetése a kezdetektől napjainkig*. PPKE BTK, Piliscsaba, 2006. 300–310.
- Jókai 1973.** Jókai Mór: *A kétszarvú ember. Kisregények, 1.* Sajtó alá rendezte Turák János. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1973. (Jókai Mór Összes Művei. Szerk. Lengyel Dénes–Nagy Miklós.)
- Mindszenti 1725.** Mindszenti Antal: *Propugnaculum reipublicae Christianae in Hungaria iniquis casibus prodita [...]*. Tyrnaviae, 1725.
- Schaefer 1987.** Eckart Schaefer: Jakob Baldes Rom. In: *De Virgile à Jacob Balde. Hommage à Mme Andrée Thill. Études recueillies par Gérard Freyburger*. Centre de recherches et d'études Rhénanes, Université de Haute Alsace, Diffusion par la Société Les Belles Lettres, 1987. (Bulletin de la Faculté des Lettres du Mulhouse, Fasc. XV.) 255–265.
- Staud 1984.** Staud Géza: *A magyarországi iskolai színjátékok forrásai*. MTA Könyvtára, Budapest, 1984.
- Szentmártoni Szabó 2012.** Szentmártoni Szabó Géza: *Romulidae Cannas*, avagy egy ál-Janus Pannonius vers utóélete, eredeti szövege és valódi szerzője. In: Békés Enikő–Tegyey Imre (szerk.): *Convivium Pajorin Klára 70. születésnapjára*. Debrecen–Budapest, 2012. 183–194.
- Szörényi 2019a.** Szörényi László: Az Amade család keresztes lovag őseiről szóló genealógiai legenda. In: Szörényi László: *A mindenkit eltöltő balgaság dicsérete. Tárca és tanulmányok*. Nap Kiadó, Budapest, 2019. (Magyar Esszék.) 81–85.
- Szörényi 2019b.** Szörényi László: A 18. századi magyarországi jezsuiták Mátyás királyról alkotott képe. Mindszenti Antal *Propugnaculum Reipublicae Christianae* című műve első kötetének (1724) Mátyás királyra vonatkozó részleteiről. In: Szörényi László: *A mindenkit eltöltő balgaság dicsérete. Tárca és tanulmányok*. Nap Kiadó, Budapest, 2019. (Magyar Esszék.) 86–99.

- Szörényi 2020a.** Szörényi László: A mohácsi csata emlékezete a 18. századi magyarországi neolatin irodalomban. In: Szörényi László: *Titkos örök kötél. Tanulmányok.* Nap Kiadó, Budapest, 2020. (Magyar Esszék.) 99–137.
- Szörényi 2020b.** Szörényi László: Szent István szerepe a jezsuita Mindszenti Antal (1687–1736) történetfilozófiájában. In: Szörényi László: *Titkos örök kötél. Tanulmányok.* Nap Kiadó, Budapest, 2020. (Magyar Esszék.) 138–147.
- Szörényi 2020c.** Szörényi László: Mindszenti Antal a Zrínyiekről. In: Szörényi László: *Titkos örök kötél. Tanulmányok.* Nap Kiadó, Budapest, 2020. (Magyar Esszék.) 148–159.

Dirge and reconstruction plan

ABSTRACT: In 1725, Jesuit professor Antal Mindszenti of the University of Nagyszombat published a book in which he, reinterpreting the entire Hungarian history, philosophically described how to rebuild the country a second time after the expulsion of the Turks. He attributed the leading role in rebuilding Hungary not to the Habsburg dynasty, but to those Hungarian saints and heroes – be they kings, prelates, aristocrats, soldiers or heroes and martyrs of humble origin – who remained faithful to God and thus, following their example after the dreadful foreign destruction, Hungary could be rebuilt if the Habsburg dynasty followed the example of the founder of the state, St Stephen. Mindszenti is not afraid – expressly or tacitly, especially by using the examples of the Báthori family – to rehabilitate Ferenc Rákóczi II, even after the suppression of the Rákóczi War of Independence, and to implicitly include him among his idols.

KEYWORDS: the cult of St Stephen in the 18th century, the cult of Attila in the 18th century, the Jesuits' latent sympathy for the exiled Rákóczi, 18th-century Jesuit historiography in Hungary